

नं. ५२८४

अथर्व वेद संहिता
४-५म काण्ड^{११}

x x x

पत्र. १७ — सं. x

विष. संहिता ब्राह्मणं

अथर्ववेदस्य चतुर्थ पंचमकाण्डोऽथ
ररहितो

परपुत्र

तेजोहवीमिसनोमुंचतमंहसः ७।७।२६ मंहतांमन्वेअधिमेनुवंतुत्रे
 मंवाजंवाजसातेअवंतु आसुनिवसुयमानरुडुतयेतेनोमुंचतमंह
 सः १ उत्समदतंतव्यचंतियेसदायआसिंवतिरसमोषधीषु पुरेद
 धेमरुतः पृथ्निमाहंलेनो २ पयोधेनूनारसमोषधीनांजवमर्वता
 नांकावयोयइन्वय शग्माभवंतुमरुतोतस्योनासेनो ३ अपः स
 मुद्रादिवमुद्रहंतिदिवस्पृथिवीमभियेसजंति येअद्विरीशाना
 मरुतश्चरंतितेनो ४ येकीलालंतर्पयंति घृतेनयेवावयोमेद
 सासंसृजंति येअद्विरीशानामरुतोवर्षयंतितेनो ५ यदीदि
 दंमरुतोमारुतेनयदिदैवादैव्येनेदुगार मयमीशिधेवसमस्त

म.सं.

स्वनिष्कृतेस्तेनो० ८ तिग्ममनीकं विदितं सहस्रन्मारुतं शार्धः पृत
नास्रग्रं सौमिमरुतो नाधितो जोहवीमितेनो० ७।१।२६ भवाश
र्वेनन्वेवांतस्य वित्तं ययोर्वा मिदं प्रदिशि यद्विरोचते यावत्पेशाये
द्विपदो भौचतुष्यदसौ नो मुंचतमंहसः १ ययो रभ्यधुतत पररे
चिद्यौ विदिता विषुभता मसिष्यौ यावत्पेशाये० २ सहस्राक्षौ
वत्ररुणा हुवेहं हरेगव्यतीनुवंनेस्युग्नौ यावत्पेशाये० ३ यावा
रेभायेवउसाकमग्ने प्रचेदस्राष्ट्रमभिभांजनेषु यावत्पेशाये० ४
ययोर्वधा म्नापद्यते कश्चनान्तर्देवेषु तमानुषेषु यावत्पेशाये० ५
यः कृत्या कृन्मलकघानुधानो नितस्मिंधत्तां वज्रमुग्नौ यावत्पेशा
ये० ६

अधिनोवृत्तयत्तनासृगोसंवजोरासृजनेयः किमीदीसोमिभवापर्वोनापि
 नोजोहवीमिन्नो नोमुंचनमंहसः ॥ १॥ २६ मन्वेवमित्रावरुणावत्तावधो
 संचेतसोदुहरोयोनुदये प्रसन्नावानमवयोभरेषु नो नोमुंचनमंहसः ॥
 संचेतसोदुहरोयोनुदये प्रसन्नावानमवयोभरेषु योजय योनुचदसोव
 भुरासुतं नो नोमुंचनमंहसः ॥ २॥ यावंगिरसमवयो योवसिषु मित्रावरुणाज
 मदग्निं सञ्चि यो क रपय मवयो योवसिषु नो नो ॥ ३॥ योपपावाश्वमवयो ध्रु
 ष्वमित्रावरुणा यपुरमीमञ्चिः यो विमदमवयोः स प्रवधिं नो नो ॥ ४॥ यो भर
 हजमवयो यो गविष्टि रं विष्वा मित्रं वरुण मित्रं कुन्तं यो क ह्नी वं नम
 वयोः प्रो न क रं व नो नो ॥ ५॥ यो मेधा निधि मवयो यो त्रि शो कं मित्रावरु
 णा वुश नो का वं यो यो गो नमवयोः श्वेतमुदुलं नो नो ॥ ६॥ ययोरयोः

असं.

१४

समवर्त्मजुंरधिमर्मिषुयाचरंनमभियात्रिदूषयन् स्तोमित्रावरुणो
नायितो जोहवीमिनो नोमुंचेनसं हसः ॥ १४ ॥ अहंरुदेभिर्वसुभिश्च
राम्यहमादिदेवैरुतविश्वदेवैः अहंमित्रावरुणोभाविभर्म्यहमिंद्राग्नी
अहमश्विनोभा । अहंराष्ट्रीसंगमनीवसूनांचिकीनषीष्यमायसि
यानां ताम्मादेवाद्यदयुः पुरुत्राभूरिस्याजोभूर्यावेरायेतः ॥ अहमेवस्य
यमिदंवदामि जुष्टं देवानो मुनमानया एणं यंकामयेतेन मुगंकृणोमि
तंवृत्मा एतमपि तं समेधां । मया सोत्रमन्नियो विपरपन्नियः प्राणानियर्
श्म एणं पुत्रं अमवो मां तउयन्नियेति मुधि मुत मुडेयं नेवदामि ४ अहं
रुद्राय धनु राननो मि वृहदि देवा रवे हं न वा उ अहं जनाय समदं कु
लो म्यहं ह्यावा पयि वीजा विवेरा ५ अहं सोममाहन संविभर्म्यहं त्वष्टा

१ मुत्तपूषरांभगे अहं दधामि दुविष्णाह विष्णवे स प्राच्या २ यजमानाय सु
 त्वते ६ अहं सुवेपि त्रमस्य मूर्द्धन्मयो निरञ्चरन्तस्स मुदे नतो वित्तिषेभु
 वना निविष्णोत्तामूं ह्यावर्षां सोयस्य रागमि ७ अहमेव वातरवप्रवाम्या
 रभमाणामुवनानि विष्वा यरो दिवा पर एनाय पिय ई च्येतावती महिना संव
 भूव ८। ११। षष्ठोऽनुवाकः सू ५ ३७ १६ त्वयामन्यो सरयमारुतं तो हर्ष
 माणाह धितसोमकृत्वन् निगमेषवज्रायुथा संशिषाना उयप्रयंतु नरो अ
 ग्निरूपा १ अग्निरिव मन्यो निविषितसहस्वसेनानी नस्स बहु रे हुत एधि
 हत्वा यथा वृन्विमजस्रवेद उी जेमिमानो विमधो न दत्स्य २ सहस्व मन्यो
 अभिमाति मत्सेह जन्म ए न्ये हि रात्रन् उगं ते या जो न न्चार रुधे वशी चरा
 नया सा एक जन्वं १ एको बहुता मसि मन्य ईति विरां विरां युडा मरां शिरा

प्रसं.

धि अकृत्रहृक् या युजावयं द्युमंतो घोषे विजयाय कृणुमसि ४ विजेषकृ
दिंद्रैवानववृबोरस्माकं मन्योऽप्रथिया भवेह शिष्ये तनामसदुदेग
लीमसि विद्यातमुत्तं यजउ ग्रावभूष ५ ग्राभूषा सहसा वजसाय
केसहे विभर्षि सहभूतउत्तरं कत्वानो मन्यो सहमे येधि महाधनस्य
पुरहूतसेसजि ६ संस्रवंधनमुभयं ममाकृतमस्मभ्यं यत्रावकृणाम
न्युः भियोदधाना हृदयेषु रात्रवः यदाजिनासोऽप्रयनिलयंतां ७ ॥ ११ ॥
यत्ते मन्यो विधहृजसायक सहोजः दुष्यन्ति विप्रमानयक साह्याम
दासमार्यत्वया युजावयं सहस्कृतेन सहसा सहस्वता १ मन्युरिंद्रो
मन्युरेवासदेवो मन्युर्होता वरुणो जात्रवेदाः मन्युर्विषाई उतेमानु
धीर्यः पाहि नोतयसा सजोषाः २ अभीहि मन्यो न वसस्तवीयां तयसा

यजाविजहि एतन्न अमित्रहा ह्यत्रहा दस्युहा च विष्ठावसूत्याभरात्तन्नः ३
 त्वंहिमन्योऽग्निभूत्यो जाः स्वयंभूभूमिोऽग्निभमातिषाहः विष्वा चर्षणि
 साहुंरिस्सहीयानस्मास्वेजः यजेनासयेहि ४ अभागः सन्नयपरे
 नोऽग्निमितवक्रत्वात्तविषस्पृचेतः तंत्वामन्योऽग्निं कर्तुं जीहीताहं स्वात्
 नूर्बलदावान एहि ५ अयंनेऽग्निस्सुषन ए स्यर्वा उः प्रजीचीनस्सहुदे
 विष्वादावन् मन्योवज्जिन्नमिनऽग्नाववत्स्वहनावदस्सूरुतवोऽध्यायेः ६
 अग्निप्रेदिदक्षिणातो भवानो धावत्राणि जंघनावभूरि ऊहोमि ते धरु
 रोगमध्वोऽग्निं सुभावयोऽग्निं प्रपमायिवाव ७ १२ अयनः शोऽनुचदय
 मग्नेऽग्निं सुगन्ध्यादयिं अयनः शोऽनुचदय १ सुदेवियासुगान्तमावसू

असं.

याचयजामहेऽप्रयनः ०२ प्रयदुंदिष्टु एषो प्रास्माकासञ्चसूरयः प्रयनः ३
प्रयत्तेऽप्रमेसरयो जाये महिप्रतिवयं प्रयनः ४ प्रयदमेसरस्वविश्व
तोयतिभावनः प्रयनः ०५ त्वेहि विश्वतो विश्वतो मुखविश्वतः पुरि
भूरसि प्रयनः ०६ द्विषो नो विश्वतो मुखानि नावेवधारय प्रयनः ०७
सनः सिंधुमिव नावानि यथा स्वस्तये प्रयनः ०८।९।११ वृत्ता स्परीर्ध
वहदस्पृष्टं वामदेव्यमुदरमोदनस्य कृदासि यद्वो मुखस्य सत्यं
विष्टारि जातस्तय सोऽधियज्ञः १ अनास्थाः पूताः पवनेन शुद्धाश्च यः शु
चि मयंति लोकं नैवो शिंशुद हंति जातवेदाः स्वर्गलोके बहुस्तैरा मेवो २
विष्टारिणामोदनं ये यचंति नै नानवर्तिः सचंते कदाचनः प्रांस्तयमउय
यानि देवान्सगंधर्वैर्मदते सोम्यभिः ३ विष्टारिणामोदनं ये यचंति नै नान

मः परिसुष्मातिरेतः रशीहभूत्वारण्यवानर्हयनेयद्गीहभूत्वातिदिवस्स
 मेति ४ एषयज्ञानांविनतोवहिसोविष्कारिण्यत्कादिवसाविवेश ग्राहीकं
 कुमुदंत्सतनोतिविसंशालकं कलकामुलाली एतास्त्वाधाराउपयंतस
 र्वाः स्वर्गलोके मधुमान्पिन्वमाना उपत्वातिष्ठेत्तपुष्करिणीः समंताः ५ य
 तद्गदामधुकूलास्सुरोदकाः क्षीरेणपूर्णोदकेनदध्वा एतास्त्वाधारा ०६
 चतुरः कुंभाश्चतुर्ददामिद्गीरेणपूर्णोदकेनदध्वा एतास्त्वा ०७ इममो
 दंतनिदधे ब्राह्मणेषुविष्कारिणं लोकजितंस्वर्गं समेमादोषस्वययापिन्व
 मानोविश्वरूपाधेनः कामदुष्टामेप्रस्तु ८। ९। १४ यमोदनेप्रथमजा ३६
 तस्यप्रजायतिसत्यसाव्रह्मण्यचत्त यो लोकानांविद्यतिर्नामिरेषातेनोद
 नेनानित्तरारिण्यत् १ येनात्तरन्भूतवृजोतिमत्स्यं यमन्विदन्नपसाश्र

असं.

२१

मेरा येयपाचवृत्तरोवृत्तपूर्वतेनोदनेनानिजराणिमन्तु २ योदाधारपयि
वीविश्वभोजसंयोजनरिक्तमायरागरसेन योजस्तभादिवमूर्धोमहिम्ना
तेनो ० १ यस्मान्मासानिर्मितास्त्रिंशदरास्रं वत्सरो यस्मान्निर्मितो द्वादशरः
अहोरात्रायं यदियंतेनाना पुनस्तेनो ० ४ यः प्राणदः प्राणदवान्वभूव यस्मे
लोका यत्तवंतः क्षरंति ज्योष्मन्तीः प्रदिशो यस्य सर्वास्तेनो ० ५ यस्मान्यक्षा
दमन्तं सभूव योगाय त्रात्रिंशत्तं वभूव यस्मिन्वेहिता विश्वरूपास्तेनो ० ६
अवाधेहिषतं देवपीपुंसयत्ना ये मेयंते भवेत्तु ब्रह्मोदनं विश्वजितं यचामि
श्रावन्तु मे श्रद्धा न स्पदेवाः ० ७ १५ सप्तमो नुवाकः सू ५ ३७ १६ तान्स
त्योजाः प्रदहन्त्वग्निवैश्वानरो दद्या यो नो दुःस्पादि द्याच्चा यो यो नो अरा
तियात् २ यो नो दिष्पद दिष्पतो दिष्पतो यश्च दिष्पति वैश्वानरस्पदं पु

योरग्नेरविदधामितं २ यन्नागरेमृगयन्ते प्रतिकोशोमावासे कव्यादे
 न्न्यान्दिपत्तः सर्वात्तासहस्रमहे ३ सहयिराचान्सहस्राद्रिविराद
 दे सर्वान्दुरस्यतोहनिमसंमज्जाकृत्तित्रय्यतो ४ येदेवास्तो न ह्यस्यन्ते
 सूर्येणामिमन्तेजवं नदीषुयवन्तेषु ये संते यस्मिन्निर्विदे ५ तयनोऽत्रस्मि
 यिराचानां व्याघ्रोगोमनामिव खानः सिंहमिव दृष्टान्तिनविदं तेन्यचने ६
 नयिराचैस्संशक्रोमिनस्तेनेन वनर्गुभिः यिराचास्मान्नश्यन्ति यमहंगा
 ममाविरो ७ यंग्राममाविशत इदमुगं महीममयिराचास्तस्मान्नश्यन्ति
 नयायमुपजानते ८ येमाकोद्यन्ति लयिता हस्तिनं मराकारव ना
 नहं मन्ये दुर्हितो जनेऽत्र लपयूनिव ९ अभितं नित्रयति धर्नामश्वमि
 वाश्वमिथान्यामल्वोयोमह्यं कुथ्यति स उवाचान्नसुच्यते १० ॥ १६

प्रसं

त्वया पूर्वमथर्वाणो जघ्रुर्द्वौ स्पोषधे त्वया जघान स्त्वया कएवो अ
गत्यः । त्वया वयमप्सरसो गंधर्वोऽप्रातया महे अजं ग्यज र
क्षः सर्वानां धेनवा राय २ नंदी ये त्वप्सरसो यान्ता रमन्वश्च संग ग
तः पीतानलक्षो । गंधि पुमंदनी तत्परे ताप्सरसः प्रतिबुद्धा अ
भूतन । यत्राश्वत्थान्यगो धामहा वृद्धाः शिरं विनिः तत्परे ता ० ४
यत्र वः प्रेखा हरिता अर्जुना उत्तयत्रा घाटाः कर्कर्यः संबदेति तत्परे ता ० ५
एयमगत्रोषधीनां वीरुधां वीर्यावती अजं ग्यराटकी नीला
प्रं गी वृषत् ६ आनन्यतः शिरं विनि गंधर्वस्याप्सरा यत्नेः
भिनमि मुक्ता वयि यामिशेषः ७ भीमा इन्द्रस्य हेतव्यः रातम्यही
र्हिरण्यमीः ताभिर्हविरदानां धर्वा नवका दान् वृषत् ८ भीमा

१ इत्यहेतयः शतमष्टौ हि रणमयीः तामिह विदधन्ना धर्मानवकादान् पृथक् र्गव
 कादानवरोचानपुज्योतयमामकान् पिशाचान् सर्वानौषधे प्रमोदयिषिहिसह
 स्वच १० खैवैकः कथिरिवैकः कुमारः सर्वकेशकः प्रियोदशरवभूत्वा गंधर्वास्स
 च ते स्त्रियस्तमितेनाशयाससि वृत्तगणावीर्यावता ११ जाया इदं प्रसरसो गंध
 र्वाः पतयो यूयं अथ धावतामूर्त्यामर्त्यान्मासचध्वं १२ ॥ १३ ॥ उद्दिदंती संजयंती म
 प्सरांसाधुदेविनी ग्लहेकृतानि कृण्वानामप्सरांतामिह हुवे १ विचिन्वती मा कि
 रंती मप्सरांसाधुदेविनी ग्लहेकृतानि ग्लहानामप्सरांतामिह हुवे २ पापैः परित
 त्यत्पादधाना कृत्स्नग्लहात् सानः कृतानि सीषती प्रहामाप्नोतु मायया सानः प
 यस्व न्येतमानो जैष्वरिदं धनं ३ या अग्नेषु प्रमोदंते मुचं क्रोथं च विभुती अग्ने
 दिनी प्रमोदिनी मप्सरांतामिह हुवे ४ सूर्यस्य रश्मि ननु याः संचरंति मरीचिवा

असं

सद्यः सर्वा लोकान्येति रत्नं सने एतद्देवममिमं जुषारो १ न्तरि देण सह
वाजिनी वान् ५ अन्तरि देण सह वाजिनी वन्कर्कसी वन्सामिह रत्न वाजिन
इमे ते लोका बहुलारा सुर्वक्रिये त्रैकर्कसी हते मनोसु ६ अन्तरि देण सह
वाजिनी वन्कर्कसी वन्सामिह रत्न वाजिन अयं धासो अयं वृज इह वत्सं नि
वथीमः यथा नाम वरं शममेहे स्वाहा ३।४।५ पृथिव्या मग्नये समं नम
सग्राधीन यथा पृथिव्या मग्नये समं नम त्रेवामहं सन्ममः सन्नमं १ पृथि
वीधे नुस्तस्या अग्निर्वत्सः सामेग्निना वत्सेनेषु मूर्जे कामं दुहं आयुः प्रथमं
प्रजापे रपि स्वाहा २ अन्तरि देण वायवे समं नमः सन्नमं १ अन्तरि देण
स्तस्या वायुर्वत्सः सामेवायुना वत्सेनेषु मूर्जे कामं दुहं आयुः प्रथमं प्रजापे रपि
नयि स्वाहा ४ दिव्यादित्याय समं नम सग्राधीन यथा दिव्यादित्याय समं नम

मन्त्रे वामहंसं नमस्सन्नमंतु ५ द्यौर्धेनुस्तस्याग्रादित्यो वत्सः सामं ग्रादित्यैव
 तेनेषमूर्जकामंदुहा आयुः प्रथमं प्रजापते रविं स्वाहा ६ दिङ्मचंद्राय समन
 मन्सग्राधीत् यथा दिङ्मचंद्राय समनमन्सग्राधीत् यथा दिङ्मचंद्राय सम
 नमं ने वामहंसं नमस्सन्नमंतु ७ दिशो धेनु वत्सासांचंद्रो वत्सः तामेचंद्रेण वत्से
 नेषमूर्जकामंदुहौ आयुः प्रथमं प्रजापते रविं स्वाहा ८ अग्नावग्निश्चरति प्र
 विष्टुः ३५ वीराणां पुत्रोऽग्निः शक्तिपातु नमस्कादेरा नमसां तेजुहो मिमांसे देवानां मि
 थुया कर्मभागं ९ ३५ दापूतं मनसा जातवेदो विश्वानि देववयुनानि विद्वान् स
 सप्राप्त्या नितव जातवेदस्तेभ्यो जुहोमि स जुषसहव्यं १० ॥ ११ ॥ येषुरस्ता जु
 ह्वति जातवेदः प्राच्यादिशोभिदासंत्यस्मान् अग्निमत्वा ते यरांचो व्यथंतां प्रत्य
 गेनान्प्रतिसंदेरा हन्मि १ येदक्षिरातो जुह्वति जातवेदो दक्षिरायादिशोभिसे

प्रसं

त्यस्मान् यममृत्वातेपरांचो० २ ये यश्चाजुक्त्तिजानवेदः प्रतीच्यादिरोमिदा
संत्यस्मान् वरुणमृत्वातेपरांचो० ३ यउत्तरतोजुक्त्तिजानवेदउदीच्यादिरो
मिदासंत्यस्मान् सोममृत्वातेपरांचो० ४ ये धस्ताजुक्त्तिजानवेदो ध्रुवाया
दिरोमिदासंत्यस्मान् भूमिमृत्वातेपरांचो० ५ ये १ नरिद्राजुक्त्तिजानवेदो
व्यधादिरोमिदासंत्यस्मान् वायुमृत्वातेपरांचो० ६ यउपरिष्ठाजुक्त्तिजानवे
दऊर्द्ध्यादिरोमिसंत्यस्मान् सूर्यमृत्वातेपरांचो० ७ येदिशामंतर्देरोभ्योजु
क्त्तिजानवेदः सर्वाभ्योदिग्भ्योमिदासंत्यस्मान् ब्रह्ममृत्वातेपरांचो० ८ सप्तदश्य
तोचतुर्थकांउंसमाप्रे उंउधउंउयोनिंयज्ञावभूवामृतासुवईमानस्सज
न्मात्रदव्यासुभाजमानोहेवत्रितो धर्तादाधादत्रिरि १ ज्ञायेधर्माणि प्र
थमससादततोवपूषिकृणुषेपुरुणि थासुर्योनिं प्रथमज्ञाविवेशायेवा

चमनुदिताचिकेत २ यस्ते शोकायतनविरिचक्षरार्द्धे रण्यम्वचयोनुस्वाः अत्राद
 धेऽत्रमत्तानिनामास्मेवस्त्राणि विराएरयेता ३ प्रपदेते प्रतरपूर्वगुस्सदस्म
 दग्रातिनमः कविकायेनाकृणोमि यत्संस्पचावीभियंतावभिमत्रासहीरोधच
 केवावर्धेते ४ सप्रमर्यादाकवयस्तनद्रुस्तासामिदेकामभ्यंहुरोगात्त्रायोर्ह
 स्कंमउयमस्पनीडेयथाविसर्गेधकृणोषुतस्यो ६ उतामत्तासुर्वत एमिकृण्वन
 सदात्मानन १ स्तत्समद्भुः उतवाशकोरत्तदधानूर्जयावायत्सचनेह विर्दाः ७
 उतपुत्रः पितरं दत्तमीडे ज्येष्ठमर्यादमकृयन्स्वस्तये दर्शत्तावरुणयास्तेविष्ठा
 ग्रावर्तततः कृणोवपृषि ८ अर्द्धमर्द्धेनययसापृणार्द्धेनपृष्यवर्द्धेनपृष्य
 विंशधामशान्तिमियं सखायं वरुणपुत्रमदिताश्चिरं कविरास्तान्यस्मेवपृष्य
 वोचामरोदसी सत्यवाचा ९ १ नदिदासभुवनेषु ज्येष्ठयतोयज्ञउगस्त्विवनम्माः स

असं.

द्यो जज्ञानिरिणानि रात्रू ननु यदेतन्मदंति विश्वकसाः १ वावधानः रावसाभूर्यो जाः
रात्रूदासायमियसंदधाति अवनचव्यनचसस्त्रिसंतेन वंते प्रभुतामदेषु ११
विक्तमयि पंचंति भूरि हृयदेते त्रिर्भवन्मूसाः स्वादो स्वादीयः स्वादु नास्पजास
समदः समधुनाभियोधीः १२ यदिचित्रत्वाधना जयंते ररोररो अत्र नुमदंति विप्राः
उजीयः शुष्पिंस्त्रिमातनुष्वमात्वा दभन्दुरेवासः कशोकः १३ त्वयावयंशाश
द्गहेररोषु प्रवरपंतो युधेन्यादिभूरि चोदयामितज्जायुधावचोभिः संते शिषामि
ब्रह्मणा वयोसि १४ नितदधिमेवरे परे च यस्मिन्नाविद्यादुरोरेण आस्याय यत
मातरं जिगत्सुमत इन्वत कर्कराणि भूरि १५ सुष्ववर्ष्यन्पुरुवर्त्मानं समभ्वारा
मिनतमसा प्रमाप्नाना आदर्शानि रावसाभूर्यो जाः प्रसदति प्रतिमाने पथिव्याः १६
इमा ब्रह्मवह्निदिवः कृणावर्दिद्रायशूषमग्नि यः स्वर्षाः ४ महोगोत्रस्य जयति स्वराजा

नरश्चिद्विष्वमस्यवन्नयस्वान् १२ एवामहान्वहृदिवोऽग्र्यैर्वावोचत्स्वानन्वरसिंद्र
 मेव स्वसारौमातरिभ्वरिऽप्रिप्रेदिन्वन्तिचेनेरावसावईयन्तिच १८।१२ ममाग्नेव
 ज्ञौविह्वेष्वस्तुवयंत्वं धानास्तान्वेषुषेम मह्यंनमंतां प्रदिशश्चनस्त्वियाधदेराण
 तनाजयेम १९ अग्नेमन्युमतिनुदन्यरेषांत्वंनोगोयाः परियाहिविष्वतः अयाचोयं
 नुनिवतादुरस्यवोमेवाचिन्तप्रवुधाविनेरान् २० ममदेवाविह्वेसंस्तुसर्वइंद्रवन्तो
 मरुतोविष्पुर्गिनः ममान्तरिद्रमुहलोकमस्तुमह्यंवातः पवतांकामायास्मे २१
 मह्यंजयंतांममयानीष्टाकृतिस्सत्यामनसोमेऽग्रस्तु एनोमानिगांकतमच्चनाहं
 विश्वेदेवाऽग्रमिरक्षंतमेह २२ मयिदेवाद्रविणामायजंतामय्याशीरस्तुमयिदेवहू
 तिः देवाहोतारस्मनिषन्नएतदरिष्टास्यामतन्वासवीराः २३ देवीषदुवीःरुहनः कृ
 णोतविश्वेदेवासइहमादयध्वं मानोविददभिभामोऽग्रप्रसिर्मानोविददुजि
 नादेष्याया २४ तिस्रोदेवीर्महिनः पारम्यकृतप्रजायेस्तन्वेइयच्चपुष्टं माहास्य

हिप्रजयामातनूभिर्मोरधामहिषतेसोमराजन २५ उक्त्यचाचानोमहिषारामय
 प्रसं कृत्वस्मिन्वेपुरुहृतः पुरुहृतः सनः प्रजायेह्यश्वमेदेद्रमानोरीरिषोमासापरादा २६
 धाताविधाताभवनस्पयस्पतिर्देवः सविताभिमातिषाहः आदित्याकृद्रात्रश्चि
 नोभादेवाः यानुयजमानेनित्रायात् २७ येनः सयत्नाप्रयतेभवंत्विद्राग्निम्या
 मववाधामहएनात् आदित्याकृद्राउपरिस्परोनउग्रं चोत्रारमधिराजम
 कृत २८ प्रवाचमिन्द्रममुतोहवामहेयोगेजिह्वाजिह्वजिह्वः रमंनोय
 रंविहवेऽरणोत्वस्माकमभूह्यश्वमेदी २९। १ योगिरिष्वजायथावी
 रुथावलवन्नमः कुक्षेहितकानाशानतकमानंनारायत्रितः १ सयस्यसन
 वेगिरीजातंहिसवतस्परि धनैरभिषुत्वायंतिविदुर्हितकानाशानं ११ प्र
 श्वत्योदेवसदनस्तृतीयस्यामितोदिवि तत्रासतस्पृष्ट्यदेवाः कुष
 मवन्वत १२ हिरण्यपाः यथातत्रासत्रिरित्रारिहिरण्यमया नावाहि

१४ रणयोरासन्पाभिकुष्ठात्रिदावहन् १४ रमेमेकुषुपूरुषंतमावहंतंनिष्कुरुतममे
 संगदंकृधि १५ देवेभ्योऽग्निजितोसिसोमस्यासिसखाहितः सप्राणायव्यानाय
 चक्षुषेभ्योऽग्निमेमउ १६ उदटजातोहिमवतः सप्राच्यात्रीयसेजने तत्रकुषुस्पनामां
 न्युन्नमाग्निविभेजिरे १७ उन्नमोनामकुष्ठास्पुन्नमोनामतेयिता यज्ञं च सर्वनाप्रा
 यतकमानं चारसंकृधि १८ शीर्षामयमुपहृत्यामदोस्तन्वोररयः कुषुस्तन्सर्वनिष्क
 रद्देवंसमहवस्व १९।१४ रात्रीमाताजभः यितार्यमातेयितामहः सिलाचीनामवा
 ञ्सिसादेवानामसिस्वसा ४० यस्त्वायिवतिजीवतित्रायसेपुरुषं त्वमव्रीहृशश्वताम
 सिजनानां च न्यंचनी ४१ वदं वदमारोहसि वषणं तीवकन्यला जयंती प्रत्याति
 धृतीस्मरणीनामवाऽग्निसि ४२ यदंतेन यदिष्टायद्वाकं र्हरसाकृतं तस्यत्वमसिनिष्कृ
 तस्तेमंनिष्ठयिपूरुषं ४३ मद्रास्तद्वान्निस्तिष्ठस्यश्वस्यात्तवदिद्रवात् मद्रान्यगोधा
 न्यर्णात्त्वानएश्वरंयति ४४ हिरण्यवर्णसुभगेसूर्यवर्णयपुषुमे रतंगदसिनिष्कृ
 तेनिष्कृमिर्नामवाऽग्निसि ४५ हिरण्यवर्णसुभगेऽमुष्मलोमश्रावद्रो ऽग्र्यामसिस्वसाला

प्रसं

२४

देवातोहात्मावभूवते ४६ सिलाचीनामकानीनोजहामुपितातव प्रश्नोपमस्ययः पपावत्त
स्थहास्रासुदिता ४७ प्रश्नस्पास्तः संपत्तितासावदंताप्रभिसिष्यदे ४ सरापतत्रिणीभूत्वासा
मएस्यतंयति वृत्तयस्तानांप्रथमंपुदस्तादिसीमतः सतचोवेनज्रावः सवुध्याउपमाप्रस्य
विष्टाः सतश्चयेनिमसतश्चविंवः ५ प्रनाप्रायेवः प्रथमायानिकर्माणिचक्रिरे वारा
त्रोप्रउमादमंतदएतत्पुरोय्ये ५।५ द्विषद्विराण्यः सहस्रधारएवतेसमस्वरन्दि
वोनाकेमथुजिक्ताप्रसम्भतः तस्यस्पर्शोननिमिषंतिभूर्त्तयः यदेयदेयारिनः संति
सेतवे ६ पर्युषप्रथन्वावाजसानयेपरिवृत्तारिसद्वारिः द्विषस्तदध्यर्त्तवेनेयसेस
निस्रसोनामासित्रयोदशोमासरद्रस्यगृहः ७ त्वेतेनारात्सीरसोस्वाहा निगमायुः ६
प्रयेतेनारात्सीरसोस्वाहा निगमायुः ७ मुमुक्तमस्मान्दुरितादवद्याहुषेयांयत्तसमत्तम
स्मासुधत्ते ८ चक्षुषोहेतेमनसोहेतेवृक्षोहेतेनयसश्चदेते मेन्यामेतिरस्यमेनयस्ते
संतुयेरस्मांप्रभ्यघायंति ९ योरस्मांचक्षुषामनसाचिन्पाकून्पाचयोप्रघायुरभिदासात्
त्वंतातमेन्यामेनीत्कृणुस्वाहा १० इन्द्रस्यगृहेसि तंतामग्नेद्यंतताप्रविशामिसर्वगः

सर्वपुरुषस्सर्वात्मा सर्वतनूः सहयन्मैस्तिनेन ११ इन्द्रस्पर्शसि तं त्वा प्रयच्छे ० १२
 इन्द्रस्पर्शसि तं त्वा प्रयच्छे ० १३ इन्द्रस्वकथमसि तं त्वा प्रयच्छे ० १४ ॥ १५ ॥
 आनोभरमायदि स्वाग्ररातेमानोरद्वीर्देदिराणां नोयमानो नमोवीर्त्सायाग्र
 समृद्धयेनमोग्रस्वरान्तये १५ यमरातेयुरोधत्सेयुषं यदिरायितो नमस्तेत
 स्मेकृणोमावनिं च यदीर्मम १६ प्रतोवनिर्देकृतादिवा नक्तं च कल्पतो जरा
 तिमनुप्रेमो वयं नमोग्रस्वरान्तये १७ सरस्वतीमनुमतिं भगं यतो हवामहे वाचं
 जुष्टां मधुमतिं सवादिषं देवानां देवहूति १८ यं याचांम्यहं वाचा सरस्वत्यामनो
 युजा अद्भुतमद्य विंदतु दत्ता सोमेण वमुणा २९ सावनिं सावाचं नोवीर्त्सीरुभा
 विद्राग्नीश्वरमतां नो वसूनि सर्वतोऽग्रद्यदित्संतोरातिप्रतिहृतं २० यरोयेह
 समृद्धे विंतेदेति नयामसि वेदत्वाहं निमीवंती नितुदंती मराते २१ उत्तनगनावी
 भुवती स्वप्नया सचसेजनं जराते विन्नं वीर्त्सं त्वा कूतिं पुरुषस्य च २२ यामहती

प्रसं

महोन्मानाविश्वान्प्राणान्वायानरो तस्येहिरायकेस्येनिर्वाण्प्रकरंन
मः हिरण्यवर्णासुसुभगाहिरण्यकशिपुर्मही तस्येहिरण्यदाययेरात्या
प्रकरंनमः २४ इतिदरामः प्रपाठकः वैकं कतेनेधेनदेवेभ्यन्प्राज्यं वह ऋते
तांरुमादयसर्वप्रायं नुमेहवं २५ इन्द्रायाहिमेहवमिदं करिष्यामि जहृणु इ
मेन्द्राप्रतिसराप्राकृतिं सन्नमं नुमे तेभिः प्राके मवीर्यं रजानवेदसन्नूवशिन २६
यदसावमुतो देवाः प्रदेवस्सञ्चि कीर्त्तति मातस्याग्निर्हव्यं वादी दुर्वदेवाः प्र
स्पमोयगर्ममेव हवमेतन् २७ प्रतिधावतातिसरा इन्द्रस्य वचसा हतः प्रविंक्त
करवमश्रीनसवो जीवन्मासो विप्राणामस्यापिन हतः २८ यममीयुसे दधिरे वृ
ह्मणामयभूतये इन्द्रसन्निप्रधस्पदं तं प्रत्यस्यामि मृत्यवे २९ यदिप्रेयुर्देवयु
रावृहवर्मा शिचि किरे तनूयानं परियानं कृणवानाय दुयोचिरे सर्वं तदरसं
कृधि ३० यानसावतिसराः प्रकारकृणवच्चयान् त्वं तानि द्रवन्न हन्प्रतीचः

२५

पुनराकृति यथासंज्ञाहंजनं ११ यथेन्द्रउद्वचनं लब्ध्याचक्रे प्रथमं कृ
 एवेह मथरान्तप्रासूत्रं श्रुतीभ्यः समाभ्यः १२ प्रवेणानिद्रवत्रहं नृगा
 मर्माणि विध्य प्रवेवेनानभिनिष्टुमेचरहं तव अनुत्वेन्द्रादभामहे
 स्वामसमन्तोत्तव १३ ॥ ७ ॥ दिवे स्वाहा १४ यथिव्ये स्वाहा १५ अंतरिदा
 य स्वाहा १६ अंतरिदा य स्वाहा १७ यथिव्ये स्वाहा १८ सूर्यो मे चक्षुर्वीतः
 प्राणोऽन्तरिदमा न्याययि वीरारीरं असतो नामाहमयमस्मि स प्रात्मा
 नं निदधे चावाययि वीभ्यागोपीयाय ४० उदयुरुदलमन्कृतमन्कृत्या
 मुन्मनीषामुदिन्द्रियं आयुष्कृदापुष्पतीस्वधा वंतो गोयामेस्तंगोयाय न
 मा ज्ञातस्तेदो मेष्टं मायादिसिष्टं ४१ ॥ ८ ॥ अश्ववर्ममेसियोमा प्राच्यादिशो
 चायुरभिदासात् एतत्सत्रं ४२ अश्ववर्ममेसियोमा दक्षिणादि

शोचायुरभिदासात् एतत्सर्वं ज्ञात् ४४ अरसवर्ममेसियोमोदीच्यादि

असं.

शोचायुरभिदासात् एत० ४५ अरसवर्ममेसियोमाधुवायादि शोचायुर

भिदासात् एत० ४६ अरसवर्ममेसियोमोर्झायादि शोचायुरभिदासात्

एत० ४७ अरसवर्ममेसियोमादिशामंतेर्दे शोभ्योचायुरभिदासात्

एत० ४८ बहुतासनउपव्येयात्तदिश्वना प्राणायानो सूर्याश्चन्द्रन

दिनाष्ट्रोत्रेपयिव्याः शरीरं सरस्वत्यावाचमुपव्यामहे ४९ आचा

त्यरएकाहीनषष्ठीः कथंमहेअसरायाबुवीरिह कथंयित्रेहरयेत्वे

कनसाः पञ्चिवरुणदक्षिणाददावात् पुनर्मघत्वेमनसाचिकित्सीः १

न कायेन पुनर्मद्यो भवामि संयत्ते कंठश्च मेतामुपाजे केन नुत्वमथर्वन्का
 येन केन जतिना सिजात वेदाः २ सत्यं महं मभीरः कायेन सत्वं जाना
 सि जात वेदाः १ न ते दासो नार्थी मदित्वा वृत्तं सीमाय यदहंधर्ष्ये २
 न त्वदन्यः कवितरो न मेधया धीरतरो वरुणस्रधा वत् त्वं ता विश्वाभु
 वना निवेष्ट्य सचि न्नुज्व जनो मायी विभाय ४ त्वं ह्येग वरु स्रधा व
 चि श्वा वेयजति मास पुणीने किं रजस ए नापरो अन्यदस्ये ना किं
 परेण वरमन्य सर एकं रजस ए नापरो अन्यदस्ये नापरा एके
 न दुर्गै शं चिद्वीक् न ज्ञे विहान्य रुण प्रवृत्ती म्यधो वच सः प

३। एयो भवंतु नीचे दासा उय संयं नु भूमिं ६ त्वेहं गवरुण व्रवी ॥ ॥
 असं विपुनर्मये वृवद्या निभूरि मोषुयंती रम्ये । तावतो भून्मात्वा वोच
 न्नराध संजना साः ७ मामा वोचं न्नराध संजना सः पुनस्ते य
 श्रिंजरि तर्द दामि स्तोत्रं मे विष्णु माया हि राची भिरं तर्विष्वा
 मानुषी दिङ्ग ८ अग्नि स्तोत्रा एय च तानि यं त्वं तर्विष्वा सुमानुषी
 दिङ्ग देहि उ मे यन्मे अग्नि दं तो अग्नि सियुज्यो मे स प्रपदस्स सि ९
 समानो वं युवरुण समाजा वेदा हं तद्य नो वेदा समाजा ददामि तद्य ते अग्नि दं तो
 अग्नि युज स्ते स प्रपदः सखा सि १० देवो देवा यग एते वयो धा विप्रो विप्रा यस्तु

वनेसमेधाः अजीजनोदिवरुणः स्वधावन्नथर्वाणामितरंदेववंधुः तस्मादुराधः
 कृणुदिसप्रशस्तं सरवानो असियदमंचवंधुः ॥ समिद्धि अचमनुषोदुरोरो दे
 वोदेवान्यजसिजातवेदाः आचमहमित्रमहश्चिकित्वां त्वंदूतः कविरसिप्रचे
 तः ॥ तनूनयान्ययत्र तस्य यामात्मधा समं जनस्वययासजिक् मन्त्रानिधि
 भिरुत्तयत्तमयं देवात्राचकृणु सुध्वरं नः ॥ आयुहानर्दयो वंचय आयासग्नेव
 सभिः सजोवाः त्वंदेवानां मसियक् होता स एना न्यक्षीषितो यजीयान् ॥ प्राची
 नं वर्हिः प्रदिशा प्रथिव्या वस्तोरस्या वज्रसे अग्ने अहं व्युप्रयते वितरं वरीयो
 देवेभ्यो अदितये स्यो नं ॥ अच स्वती रुवीया वि अयं तां पतिभ्यो न जनयः

असं

सुंभमानाः देवीर्दशोवहतीविश्वमिन्वादेवेभ्योभवत्सप्रायसाः १६ आसुष्य
यतीयजतेउपाके उवासानक्तासदन्तानियोनो दिव्येषोषरोवहतीसकृक्को
अधिम्रियंशुकविशंदधाने १७ देव्याहेतासप्रयमासवाचामिमानायज्ञंमनु
षोयजध्ये प्रचोदयंताविदयेषुकारुप्राचीनंज्योतिःप्रदिशादिशान्ता १८ आनोय
हंभारतीनूयमेत्विगमनुष्यदिहचेतयंती तिस्रोदेवीर्वहिरे देस्योनेसरस्वतीस्व
पसःसदन्ता॥१९॥ यश्मेद्यावायुयिवीजनित्रीरूपैरयिंसाद्भवतानिविष्वा तमद्य
हेरिषितोयजीयान्देवंत्वष्टारसिहयदिविद्वान् २० उपासजन्मन्यासमजन्दे
वानांयायज्जहयाहवीषिं वनस्पतिःशमितदेवोऽग्निस्वदेहहवामधुनायजेन

११ सद्योजातायामिमीतयत्तमनिर्देवानामभवत्पुरोगाः अस्य होतः प्रशिष्ट
तस्य वाची साहा कृतं हविर्दत्त देवाः १२। ददिर्हं मस्य वरुणो दिवः कविर्वचो
भित्तं गे निरिणामिते विषं स्नानमस्नानमस्तसक्तमभिमिरेव यन्वत्रिजजासते
विषं १३ यन्नेज्जायोदकं विषं तत्र एजासगृभं गृह्णामिते मध्यममुत्रमंरस
मत्तावमंभियसाने रादा दुते ॥ १४ ॥ वृषामे रवो नभस्तानन्यतुरुगे रणे व
चसा वो यज्जा दुते ग्रहं तमस्य नभिरगृभं रसं तमस इव ज्योतिरुदेत सूर्यः १५
चक्षुषा ते चक्षुर्हन्ति विषे राहन्ति ते विषं जदेर्षिजस्य माजीवी प्रत्यगभ्येत
त्वाविषं १६ केरातपुश्रुतयत्त एव भ्रमा मे एता जलीकाः यामे सरव्युत्ता मा

७ सं

33

३

नमविष्ठाता आदयनोतिमिधेरसं १७ असितस्येतेसातस्यवधोरयोदकस्यच
सात्रासाहस्याहंसत्योरवज्यामिवधन्वनेादिमुंचामिरयाइव १८ आलिंगीचवि
लिंगीचयिताचमाताचविद्यवः सर्वतोवधुरसाः किंकरिष्यथ १९ उरुगूलाया
दुहिताजातादास्यसिक्वाप्रतंकंददुषीरां सर्वासागरसंविषं १० कर्णां आवि
त्रदेवीद्गीरेरवचंरंजिकायाः काञ्चेमाः खनित्रिमाः खनित्रिमास्तासागरतंसं
विषं ११ तावुवंनतावुवंनद्योत्वमसितावुवं तावुवेतारसंविषं १२ सूपस्मस्ता
न्विंदत्सकररुदाखनन्नसादिषोषयेत्वंदिपंतमवकृत्पाकृतंजहि १३ अ
वजहियातुधानानवकृत्पाकृतंजहि अयोयोअस्यान्दिसतितमुत्वंजह्यो

३१

वधे १५ ह्यस्येवपरि शास्यपरिकृत्यपरित्वचः कृत्यांकृत्याकृतेदेवानिष्क
 भिवप्रतिमंचन १६ पुनः कृत्यांकृत्याकृतेहस्तगृह्यरायराय समदमस्मात्रा
 धेयपाकृत्याकृतेहनन १७ कृत्यासंज्ञकृत्याकृतेराययःरायपीयते सुखोर
 यश्चवर्ततांकृत्याकृत्यापुनः १८ यदिस्त्रीयदिवापुमान्कृत्यांचकारयायने
 तामुतस्मेनयामस्यश्वसिवाश्वभिधान्या १९ यदिवासिदेवकृतायदिवाःपुरुषैः
 कृताः तांत्वांपुनस्मियामसीद्रेणसयुजावयं ४० जग्नेयत्तनाषाटयत्तनाःसह
 स्वपुनःकृत्यांकृत्याकृतेप्रतिहरेणहुरामसि ४१ कृतव्यधनिविध्यतांयश्च
 नारतमिजुहि नत्वामचक्रुवेवयंवधायसंशिशीमहि ४२ पुत्ररवयितरंगव

स्वज्जराभिषिक्तोदरा वंधमिवावक्रामी गच्छत्येकृत्पाकृतं पुनः ४१ उदेणीव वा
 राण्यभिस्कंदस्य गीवकृत्पाकृतं रम्यं न ४४ रघ्वा रज्जीयः पतन्त्यावाप्यिषी
 तं प्रति सातं मगमिचगृह्णात कृत्पाकृतं पुनः ४५ अग्निरिवेत्प्रतिकूल
 मनकूलमिवोदिकं सुरवारण्यवर्त्ततां कृत्पाकृतं पुनः ४६ ४७ ४८
 एकाचमेदराचमेपवक्रा रडोषधे ३७ तजान ३७ तावरिसधुमेसधुलाकरः ४०
 द्वेचमेविंशतिश्रमेपवक्रा ० ३७ ० ४८ तिस्रश्रमेविंशच्चमेपवक्रा ० ३७ ४२
 चतस्रश्रमेचत्वारिंशच्चमेपवक्रा ० ३७ ० ५० पंचचमेपंचाशच्चमेपवक्रा ० ३७ ५१
 षड्दुमेषष्टिश्रमेपवक्रा ० ३७ ५२ सप्तचमेसप्ततिश्रमेपवक्रा ० ३७ ५३ अष्ट
 चमेष्टीतीश्रमेपवक्रा ० ३७ ५४ नवचमेनवतिश्रमेपवक्रा ० ३७ ५५ दश
 चमेशतचमेपवक्रा ० ३७ ५६ शतचमेसहस्रं चापवक्राडोषधे ३७ त
 जान ३७ तावरिसधुमेसधुलाकरः ५० एकादशमः प्रपाठकः तृतीयो

३०५

तुवाकाः ३२

३४